

par postu olup bunlar umumiyetle elçi kabullerinde tahtın iki yanına serilirdi (leopar postlarının güç sembolü olarak kullanılması hususunda bk. Tezcan, VI/22 [1999], s. 44; kürkle ilgili dinî hükümler için bk. DERİ; HAYVAN).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 12, s. 65, hk. 144; nr. 27, s. 3, hk. 23; nr. 28, s. 348, hk. 882; BA, KK, nr. 666; BA, A.RSK, nr. 1497, s. 26, 29; BA, BEO, *Sadâret Defterleri*, nr. 356, vr. 121^b-145^a; Selânikî, *Târih* (İpşirli), I, 8, 50, 113, 114, 145, 351, 352; II, 446, 584, 735, 756, 841; Koçi Bey, *Risâle* (Aksüt), s. 80; *Anonim Osmanlı Tarihi: 1099-1116/1688-1704* (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 2000, s. 213-216; *Teşrifât-ı Kadîme*, s. 126 ve hil'at listeleri; Cevdet, *Târih*, XII, 45; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s. 315-322, 461-464; Safiye Ünüvar, *Saray Hatıralarım*, İstanbul 1964, s. 60; D'Ohsson, *XVIII. Yüzyıl Türkiye'sinde Örf ve Adetler* (trc. Zehran Yüksel), İstanbul, ts. (Tercüman 1001 Temel Eser), s. 91-92; Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlılar'da Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, İstanbul 1983, s. 158-159, 165-168, 253-258; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanun-nâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, İstanbul 1992, I, 356, 413-414; II, 52, 69, 183, 205, 258; III, 105, 108-109; IV, 317, 389, 395; V, 137; Robert Mantran, *XVI-XVII. Yüzyılda İstanbul'da Gündelik Hayat* (trc. Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul 1991, s. 22-23, 111-117; Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri* (nşr. Kâzım Arısan - Duygu Arısan Günay), İstanbul 1995, s. 119-120, 137-140, 164-165, 225; Filiz Karaca, *Tanzimat Dönemi ve Sonrasında Osmanlı Teşrifât Müessesesi* (doktora tezi, 1997), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 47, 110-116, 127-130; Zeki Tekin, "Osmanlılar'da Kürk Kullanımı", *Türkler* (nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr.), Ankara 2002, X, 644-649; a.mlf., "Osmanlı Devleti'nde Kürk Ticareti", a.e., X, 754-763; Hülya Tezcan, "Osmanlı Sultanlarının Güç Sembolü; Postlar", *Ev Tekstili*, VI/22 (Ağustos 1999), s. 42-44; F. Viré, "Fanak", *EJ* (İng.), II, 775; Feridun Emecen, "İbrâhim", *DİA*, XXI, 278-279.



FİLİZ KARACA

KÜRKÇÜ HANI

İstanbul'da

XV. yüzyılın ikinci yarısında
inşa edilen ilk ticaret hanlarından.

Fetihten sonra yapılan imar çalışmaları sırasında İstanbul'un hanlar bölgesi olarak adlandırılan Mahmutpaşa semtinde, Mahmutpaşa ve Çakmakçılar Yokuşu ile Çarkçılar sokağının çevrelediği ada üzerinde inşa edilen ilk hanlardan biridir. Fâtihten Sultan Mehmed dönemi (1451-1481) ricâlinden Sadrazam Mahmud Paşa'nın evkafından olan yapı paşanın yaptırdığı tabhâneli cami, çinilerle kaplı tür-

besi, bugün hemen hemen izi kalmayan medresesi ve hamamıyla aynı çevrede bulunmaktadır. Çok daha geç bir devrin kaynağı olan Ayvansarâyî, Kürkçü Hanı'nın Ayasofya evkafından olduğu için bildirmektedir. Buna göre Hacı Küçük Ahmed Ağa adındaki bir hayır sever, hanın içinde vazifesi Ayasofya vakfından karşılanan fevkanî bir mescid yaptırmıştır. En erken kaynaklarda Kârbansarâyî-yı Cedîd veya Kurşunlu Han gibi adlarla anılan, Evliya Çelebi'nin 120 ocaklı bir bina olduğunu bildirdiği İstanbul'un bu ilk büyük ticaret hanı gerektiği kadar dikkat ve itina ile korunamamış, zaman içinde bazı bölümleri yıkıldığı gibi mimari hüviyetini bozan ilâveler de yapılmıştır. XX. yüzyılın ilk yıllarında İstanbul'da eski eserler üzerinde öğrencileriyle çalışmalar yapan Gurlitt ilk defa olarak hanın bir planını çizerek yayımlamıştır. Her ne kadar bu çizim hatasız değilse de bu önemli Türk mimari eserinin esas biçimini tanıtmaya bakımından büyük ölçüde fayda sağlamaktadır. Yakın tarihlerde Ekrem Hakkı Ayverdi, Kürkçü Hanı hakkında ayrıntılı bilgi vererek daha doğru ve tam bir planını neşretmiştir. İstanbul hanları hakkında bir monografi hazırlayan Ceyhan Güran eserinde bu yapıya da geniş yer ayırmıştır. Han, günümüzde çok bakımsız ve mimari karakterini büyük

ölçüde bozan ilâveler ve yapılar arasında sıkışmış bir durumdadır.

İki avlulu olup ilk kısmı Bursa'daki Fidan Hanı'na benzeyen Kürkçü Hanı'nın hücre sayısı da aynıdır. 128 m. boyunda, 68 m. genişliğinde olan ve iki parçadan meydana gelen binanın birinci kısmı muntazam kare bir plana sahip olup ortasında büyük bir avlu bulunmakta ve etrafında iki katlı olarak odalar sıralanmaktadır. Şehrin topografyası ve hanın oturduğu yerdeki sokak dokusu bakımından ikinci bölümün düzensiz bir planı vardır. Bu kısım da iki katlıdır. Fakat belki de büyük zelzelelerden sonra bazı destekler taş pâyeler haline dönüşmüştür. Ekrem Hakkı Ayverdi ikinci kısımda ki üst katın sonradan ilâve edildiği görüşündedir. Yine Ayverdi'nin tesbitine göre hanın, orijinal mimarisinden hesaplandığında 127 odası bulunduğu anlaşılmaktadır ki bu da hemen hemen Evliya Çelebi'nin verdiği 120 sayısına uygun düşmektedir. Büyük avluyu çeviren hücrelerin önündeki revaklar kaldırılmıştır. Hücrelerin altlarında merdivenle inilen mahzenlerin yer aldığı da bilinmektedir. Bu avlu etrafındaki odaların hepsinin esasında ocaklı olduğu kalan az sayıdaki izlerden anlaşılmaktadır. Her iki avlunun revaklarında kemerleri taşıyan pâyeler muntazam işlenmiş kesme taşlardan yapılmıştır. Dış duvarlarda ise moloz taş ve tuğladan karma tekniğin kullanıldığı görülür. Dışarıya açılan pencerelerin çoğunun kemer ve söveleri bozularak biçimleri değiştirilmiş haldedir. Büyük avlunun ortasında Hacı Küçük Ahmed Ağa tarafından yaptırılan, herhalde aslında ahşap çatılı olan mescid aslı şeklini muhafaza edememiştir. Mimari bakımdan büyük değere sahip bulunan han son yıllarda bir dereceye kadar temizlenerek restore edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546), s. 344; Ayvansarâyî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 184; a.e.: *Camilerimiz Ansiklopedisi* (haz. İhsan Erzi), İstanbul 1987, II, 15; C. Gurlitt, *Die Baukunst Konstantinopels*, Berlin 1907, s. 62; Feridun Akozan, "Türk Han ve Kervansarayları", *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, İstanbul 1963, I, 133-167; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi IV*, s. 580-589; Ceyhan Güran, *Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimârîsi*, İstanbul 1976, s. 83-85; Yüksel Yoldaş Demircanlı, *İstanbul Mimarisini İçin Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, İstanbul 1989, s. 585.



SEMÂVİ EYİCE

Kürkçü Hanı'nın ön ve arka avlusunun XX. yüzyıl başındaki durumunu gösteren fotoğraflar (Gurlitt, lv. LXXI-13*)

